

Nr 201.

Av herr **Eriksson** i Grängesberg, om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående reformering av fängelseväsendet.

I proposition nr 7 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag till lag angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff.

Det framlagda lagförslaget, sett i belysning av kommitterades motiv, utgör ett erkännansvärt försök till humaniserande av fängbehandlingen i vårt land. Lagförslaget uppdrager icke bestämda regler för mildring av straffet i alla de fall, då mildring bör ske, utan ger vederbörande fängsvårdsmyndighet prövningsrätt i vidsträckt omfattning. Detta torde vara en riktig princip, och man har rätt förvänta, att vederbörande skola låta sig angeläget vara att uppmärksamt och med intresse följa fångarnes utveckling, så att varje fånge får den behandling, som, så långt det är möjligt, gör honom till en fysiskt och andligt duglig medborgare. För att nå dit kommittén syftar med lagförslaget, torde dock icke vara nog med en ny verkställighetslag och dugliga fängsvårdsmän; därför torde även krävas bättre fängsvårdsanstalter.

Att förhållandena inom fängsvården för närvarande lämna rum för berättigade anmärkningar, är oomtvistligt. Enligt fängsvårdsstyrelsens berättelse för år 1913 insjuknade under året i sinnessjukdom eller sinnesslöhet 50 manliga och 2 kvinnliga fångar, och kommitterade ange att under senare tid ett växande antal straffarbetsfångar på grund av hälsofara överflyttats från cell till gemensamhet. Under år 1903 överflyttades på grund av sinnessjukdom eller sinnesoro endast 2, men under 1912 26 och 1913 30 sådana fångar.

Överflyttningarna från cellstraff till gemensamhetsstraff av ovan berörda anledningar ökas emellertid icke med cellstraffets längd. Av 29 manliga enrumsfångar, som år 1912 sålunda överflyttades, blevo 16 överförda under det första enrumsåret, 11 under det andra och endast 2 under det tredje. Av de 35 manliga straffarbetsfångar, som år 1913

överflyttades till straff i gemensamhet, blevo 18 överflyttade under det första året, 12 under det andra och 5 under det tredje året. På förfrågan, som fångvårdsstyrelsen i slutet av år 1913 riktade till direktörerna vid samtliga central- och straffängelser, i vilka de på längre tid dömda cellfångarna förvaras, meddelades till styrelsen att på grund av cellstraffets inverkan kunde vara önskvärt, att av de i mitten av december 1913 i nämnda anstalter befintliga cellfångar, 72 män och 21 kvinnor, bleve överflyttade i gemenskap. Dessa beklagliga förhållanden kunna icke enbart bero på att straffet avtjänas i ensamhet, utan torde till väsentlig del vara en följd av olämpliga och ohygieniska fängelser.

Enligt vad kommittén meddelar hade, när 1906 års verkställighetslag trädde i kraft, 208 celler 15 kubikmeter i luftutrymme, 1119 celler från 15 till 18, 792 celler från 18 till 22, 203 celler från 22 till 26 och 114 celler mer än 26 kubikmeter. Under tiden härefter hava, dels i utbyte mot andra fängelser som nedlagts tillkommit en del nya anstalter, där luftutrymmet utgör 19,5 kubikmeter eller något mer i 198 celler, från 22,5 till 25,35 kubikmeter i 204 celler samt från 26,35 till 28,12 kubikmeter i likaledes 204 celler, vartill kommer ett antal större så kallade arbetsceller. Därtill kommer att många celler hava endast ett mycket litet fönster, vilket måhända icke kan öppnas, och som är försett med ogenomskinligt glas. Promenadgårdarne äro även i regel mycket små, endast några meter i längd och bredd. Om en kraftig man eller kvinna, som är van vid rörligt och hårdande friluftsbete, blir inspärrad för en tid av två eller tre år i ett rum c:a 2,5 meter i fyrkant, utan att få se den fria naturen och endast sällan solens ljus, blir såväl andligt som fysiskt nedbruten, kan icke förvåna. Ett sådant straff är barbariskt och ovärdigt ett högtstående kultursamhälle.

Vid bedömande av dessa förhållanden bör likväl ihågkommas att flertalet av rikets fängelser uppfördes på en tid, då högsta celltiden för straffångar utgjorde två år, med avdrag av en fjärdedel från den del av ådömda strafftiden, som översköt tre månader. Högsta celltiden var således i verkligheten allenast aderton månader tre veckor. Cellerna gjordes därför i allmänhet mindre än lämpligt är för ensamfångars förvar under hela tre år.

Fängelsecellerna avpassades mestadels efter den korta tid fångarna, i det övervägande antalet, skulle komma att kvarhållas som rannsaktions- och bötesfångar eller fängelse- och straffarbetsfångar, dömda till några få månader.

Förutom dessa humanitära skäl tala även ekonomiska för en modernisering av vissa fångvårdsanstalter.

Enligt senare årens utveckling har längre tids fångar i allt större utsträckning börjat användas för tillverkning av olika persedlar för statens räkning. Detta har visat sig vara till stor nytta för fångarna och även för statsverket. Många fångar lära sig under strafftiden ett yrke, som ger dem större möjlighet att efter strafftidens slut leva som hederliga och goda medborgare. Men flera av våra straffängelser sakna för vissa arbeten nödiga arbetsceller och äro därjämte, enligt vad riksdagens revisorer framhållit, eldfarliga.

Då nu riksdagen går att antaga en ny lag om straffs verkställighet, synes mig såväl humanitära som ekonomiska skäl tala för att samtidigt vårt lands fängelsesystem upptages till granskning. Visserligen säger kommittén i sitt betänkande att »vid förslagets utarbetande har hänsyn jämväl måst tagas därtill, att den blivande nya strafflagen kan komma att medföra väsentliga omläggningar av straffen och att, intill dess nämnda lag kommer till stånd, så små ändringar som möjligt böra göras i nuvarande fängelseanläggningar, vilkas eventuella omgestaltning bör bero av vad då kan visa sig erforderligt», men då det med all sannolikhet kommer att dröja en avsevärd tid, innan den nya strafflagen blir antagen, är fråga om det kan vara riktigt låta det vara som det är till dess. Såväl ekonomiska som geografiska skäl förbjuda oss att nu omedelbart radikalt omstöpa vårt fängelsesystem. Men vissa förändringar i förut antydd riktning synas böra kunna genomföras, utan att de komma att verka hindrande vid den nya strafflagsreformens genomförande eller vara ekonomiskt oöverkomliga.

Vårt lands fängvårdsanstalter äro uppdelade i tre klasser, centralfängelser, straffängelser och kronohäkten. För närvarande finnas 5 centralfängelser, 15 straffängelser och 24 kronohäkten. Kommittén anför beträffande straffängelserna följande: »Straffängelserna liksom kronohäktena fylla för sina distrikt uppgiften att mottaga rannsaknings- och på kort tid dömda fångar av båda könen. De större straffängelserna nyttjas därjämte till förvaring av längre tids cellfångar. Centralfängelserna innehålla nämligen icke på långt när tillräckligt antal celler för att inrymma samtliga fångar på längre tid.»

Fängvårdsstyrelsens redogörelse för 1913 ger också vid handen, att vid årets slut förutom de, som voro dömda till kortare straff än 2 år, icke så få fångar, dömda till straffarbete på längre tid än 2 år, funnos i straffängelserna. Jämväl å vissa kronohäkten voro intagna ett rätt stort antal fångar, dömda till straffarbete.

Till följd av de dåliga cellförhållandena, som ge möjlighet endast till utförande av arbete i begränsad omfattning, jämte det ringa utbytte,

som bötesfångarnas och de kortvariga straffångarnas arbete ger, lämnas i allmänhet från kronohäkterna ringa valuta av fångarnas arbete. Under det att nettotinkomsten per fånge och dag år 1913 å Härnösands cellfångelse var kronor 2,17 och å straffängelset i Jönköping kr. 2,45, var nettodagsinkomsten å länsfängelset i Malmö 4,5 öre, å kronohäktet i Västervik 7,6 öre, i Karlshamn 4,35 öre, i Norrtälje 7,4 öre och å kronohäktet i Sundsvall 12,7 öre. Det väsentligaste arbetet utom handräckning är å dessa fångvårdsanstalter drev-, tagel- och krollsplintredning, fjäder- och dunspritning samt rensning av säd och bönor m. m. liknande arbete.

De flesta kronohäkten hava därjämte en mycket obetydlig användning. Sålunda var år 1913 medeltalet fångar per dag i kronohäktet i Norrtälje 9, Haparanda 7, Visby 6, Varberg 6, Norrköping 5, Eskilstuna 4, Karlshamn 4, Svartsjö 3, Ängelholm 3, Lycksele 2, Svanesund 1, Skellefteå 1 och Pajala 1. För detta ringa antal fångar skall staten hålla lokaler, uppvärmning, mat samt bevakningspersonal.

Dessa små straffanstalter hade sin givna uppgift under en tid, då järnvägskommunikationer icke funnos och då frihetens förlust var det enda som krävdes av bötes- och fängelsefångar. Med nutida goda kommunikationer synes en del straffanstalter, både kronohäkten och straffängelser, utan verkligt men kunna indragas. Och för ett verkligt rationellt ordnande av de olika straffformerna synes detta vara oundgängligen nödvändigt. Med de nuvarande straffanstalterna torde icke vara möjligt uppdelade fångarne i olika grupper efter deras större eller mindre förhärdade sinnelag, ålder och förutvarande levnadsförhållanden. Den lättnad i cellstraffet, som den nya verkställighetslagen vill genomföra, torde icke heller med nuvarande fängelser bli av större omfattning. Flera av de nuvarande straffängelserna och samtliga kronohäkten borde icke av humanitära skäl få användas för förvaring av andra fångar än bötes- och till kort tids fängelse dömda. Även för förvaring av bötesfångar och till kortvarigt frihetsstraff dömda äro en del av kronohäkterna och straffängelserna för närvarande olämpliga. Den förändring av bötesfångarnas arbete, som kommittén anser bör äga rum, kan näppeligen ske utan att för ändamålet lämpade arbetslokaler anskaffas. Vad kommitterade beträffande bötesfångarnas arbete anför, torde vara fullt riktigt. Det kan icke ligga i samhällets intresse att oupphörligt döma vissa individer till böter, som de icke kunna betala, och då intaga dem i straffanstalt för avtjänande av böterna genom att de repa drev, sortera kaffe eller utföra annat föga ekonomiskt givande arbete.

Det låter sig icke göra för en enskild motionär att framlägga förslag om huru straffanstalterna böra vara beskaffade för att bättre tjäna sitt ändamål eller att angiva, hur ett annat fängelsesystem skall kunna åstadkommas utan allt för stora uppoffringar från statsverket. Endast antydningssvis må framhållas, att detta synes kunna ske genom indragning av en del ur kommunikationssynpunkt mindre behövliga kronohäkten och även ett eller annat straffängelse. De kvarvarande straffängelserna och kronohäktena underkastas den ombyggnad, som eventuellt kan vara nödig för ett bättre utnyttjande av förvandlingsfångars och på kort tid dömda fängelsefångars arbetskraft. För de på längre tid dömda enrumsfångarna uppföras nya straffanstalter.

En sådan reform av fängelseväsendet synes icke föregripa den förestående strafflagsreformen och icke heller ur ekonomisk synpunkt vara oöverkomlig. Genom indragning av en del kronohäkten och straffängelser torde vinnas billigare bevaknings- och förvaltningskostnader, och genom en relativt mindre kostnad för omändring av vissa straffängelser och kronohäkten torde vinnas en icke oväsentlig inkomst genom ökad arbetsprestation av fångarna. De kostnader, som betingas av nya straffanstalter för längre tids enrumsfångar, har samhället säkerligen indirekt god valuta för. Vid uppförande av nya straffanstalter kan nödig hänsyn tagas icke blott till att cellerna bli tillräckligt stora, med stora fönster och god luftväxling utan även därtill att promenadgårdarna bli tillräckligt stora och att ett större jordområde finnes för trädgårdsarbete.

Även vid en sådan mindre omfattande omorganisation av fängelseväsendet kan en viss klassificering av fångarna, allt efter ålder och förhärdat sinnelag, bli möjlig att genomföra.

Fångvårdsstyrelsen ämnar nu använda straffängelset i Uppsala för förvaring av unga manliga fångar. Syftet med denna anordning är värt varmt erkännande, men det synes kunna sättas i fråga, om straffängelset i Uppsala är eller kan göras härför lämpligt. Man kan befara att en längre tids inspärning av ynglingar under 20 år i detta omoderna fängelse, med små celler och cellfönster, kan för dem medföra vissa vådor, även om behandlingen och fostran blir den bästa möjliga. En straffanstalt för unga förbrytare bör vara belägen på landet, ha stora, ljusa celler och goda möjligheter till stärkande friluftssysselsättning. Redan för ett par år sedan framlade fångvårdsstyrelsen förslag om uppförande av ett lantfängelse. Detta synnerligen goda uppslag har ännu icke fått fast form; huruvida detta beror på fång-

vårdsstyrelsen eller Kungl. Maj:t, är icke bekant, men det är beklagligt, att byggnadsförslag ännu icke blivit framlagt.

Flera av våra nuvarande fängelser äro synnerligen olämpliga för sitt ändamål; bibehållande av ett flertal obetydliga kronohäkten är icke av behovet påkallat; en kritisk granskning av hela vårt fängelsesystem synes mig därför vara väl motiverad.

Tillfullo erkännande fångvårdsstyrelsens strävan efter humanare fängelseförhållanden, som tagit sig uttryck i nyssnämnda förslag, kan jag dock icke anse det vara tillfyllest med vad fångvårdsstyrelsen föreslagit. Jag tillåter mig därför föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till i motionen angivna syfte påkallad reformering av vårt lands fängelseväsende och bör därvid tagas under omprövning, huruvida icke ett flertal mindre straffanstalter må kunna indragas.

Stockholm den 2 februari 1916.

Bernh. Eriksson.